

עליו ואמרו איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה (ספטיס כא 6), שנידו אותו, ואחר כך חזרו וקבלו אותו, אמרו אילולי שהוא מעולה מן השמים, לא היה הקב"ה אומר ליעקב אבינו כשהיה בא מחוצה לארץ, ומלכים מהלצין יצאו, הרי מבאן קרבו אותו: [ל] ד"א אני אל שדי, (קה) תירגם עקילם, נאמן אני לשלם לכל אדם לפי מעשיו: פרה ורבה, לך הייתי מצפה שתפרה ותרבה ותעמיד שבטים: גוי וקהל גוים, בישרו שבניו עתידין להיות נעשין כגוים, מה הגוים שבעים, אף בניך שבעים סנהדרין, שנאמר אספה לי שבעים איש (במדבר יא טו): ד"א גוי וקהל גוים, בישרו שעתידין בניו להיות מזבחים באשרה כגוים, אימתי בימי אליהו, מה כתיב, וירפא את מזבח ה' ההרום (מ"א יח ז), (ק) שריפא אותן והביאן לדרך הטובה, שעשה להם כל אותן הנסים, כיון וראה אותו מה אמרו, ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים (עס עס נט), בעולם הזה על ידי שדחתה ע"ז מצוי אמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים, אבל לעולם הבא כשימלך הקב"ה עלינו ועל כל ישראל אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (יכניס יד ט):

חסלת פרשת וישלח

פרשת וישב

[א] וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בכאשית לו 6). וז"ה מעונה אלהי קדם (דניס לב כז), (א) אמר ר' ירמיה אין אנו יודעים אם מעונה הוא האלהים אם האלהים הוא מעונה, כשהוא אומר תפלה למשה איש האלהים ה' מען אתה (סגלס 5 6) [הוי הקב"ה מעונה של עולמו ואין עולמו מקומו]. (ב) אעפ"י שברא הקב"ה עולמו לא ישב בארץ אלא צדיק, ובזכותן הן מעמידין את העולם, שנאמר ומתחת זרועות עולם (דניס עט), בוא וראה שכל ימים שרשעים בעולם, אין הצדיקים נראין, וכן אתה מוצא שכל הימים שהיה עשו בארץ ישראל, לא היה יעקב יכול ליראות, עבר עשו שנאמר ויקח עשו את נשיו וגו' (בכאשית לו ו), מיד וישב יעקב, לפיכך ויגרש מפניך אויב (דניס עט), באותה שעה, וישכן ישראל במה בדרך (עס):

[ב] [וישב יעקב]. וז"ה בזעקך יצילוך קבוציך (ישעיה נ"ג), מהו, אלז המלאכים שניתנו לשמרו בשעה שיצא לילך לארם נהרים, שאין המלאכים המשמשין בארץ ישראל, משמשין בחוצה לארץ ולא של חוצה לארץ בארץ ישראל, כך יעקב ראה עולים ויורדים אחרים לילך עמו לחוצה לארץ, וכשבא לחזור קרא הקב"ה לאותן המלאכים שהיו משמשין אותו בארץ, אמר להם הרי יעקב חוזר, צאו ונצא (ג) לאנפמי שלו (פי' תהום), למה הדבר דומה, למלך שיצא בנו למדינת הים ליקח

הערות ותקונים

ויהא וחכמים אמרו מאן דרש אנבר כו', ועיין בלקח טוב וישלח ל"ה י"א ובהערות כ"ז כ"ח כ"ט סס: (קה) תירגם עקילם. פה חסר המלות שתרגם עקילם, ובכ"י פארמא תירגם אונקלוס עקילם, המלה אונקלוס היא הוספת המעתיק, ובכ"י פמ"י אות ג' אתי אל שדי תרגום עקילום אכסיום ואנקוס. ורבינו נתן בערוך ערך אקיוס גורם בכ"י אקיוס ואקיוס, ויש לתקן במדרש אכסיוס ואקיוס או אקיוס ואקיוס, ועיין בערוך השלם מידידי הרב הגדול מוה"ר ה"י ל"ר קאהוט שמבאר המלות טבוב פסע ודעת, והביא ג"כ תרגום ט' זקיס ותרגום עקילום: (ק) שריפא אותן והביאן לדרך הטובה כו'. מוצא בילקוט מלכים רמז ר"ד בשם התנחומא וס' הגי' כשימלך הקב"ה עלינו אומרים כו':

(א) אמר ר' ירמיה. מוצא בכ"י פס"ח אות ט', וס' הגי' אמר ר' יעקב, ובמדרש ש"ס מזמור ז' אמר רבי, ז' אמר רבי ירמיה לו רבי יעקב, והתחלת המאמר מתנחומא מוצא בלגדת בראשית פנ"ו וחס"כ הוסף המסדר הרבה דברים, וכן הביא בשם ר' אחא הוספת דברים והרחבת לשון: (ב) אע"פ שברא הקב"ה עולמו לא ישב בארץ אלא לדיק. בכ"י פארמא לא ישב בארץ עם לדיקים: (ג) לאנפמי שלו "פי' תהום" זה הפירוש הוסף המעתיק בכ"י אקספארד, וליהא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא, ובכולם בטעות לאנפמי וז"ל לאנפמי, וכן במאמר שלאחריו, גם בטעות אות כ"ד גם בש' בשלח אות י"א בטעות לאנפמי, והיא המלה היוונית ἀναψαλα ופי' לקראת פניו (פנטגנטון), ועיין בערוך השלם ערך אפתי שהעיר שם בילקוט בזה"ש מקומות המלה משובשת, ובכ"י פארמא איהא לאנפמי ז' לאנפמי: לאנפסיקן

אשה, אחר ימים בא לחזור לבית אביו, אמר המלך (ד) לאפסיקין שלו (פי' לחייל) בואו ונצא לאנפשי של בני, כך כשבא יעקב לחזור לבית אביו, קרא הקב"ה למלאכי השרת, אמר להם בואו ונצא לאנפשי של יעקב, כיון שתלה יעקב עיניו ראה אותן, שנאמר ויעקב הלך לדרבו ויפגעו בו מלאכי אלהים וגו' (בראשית לב ג), כשראה אותן יעקב מנין שהיו משמשין אותו בארץ ישראל, שנאמר ויאמר יעקב כאשר ראם מהנה אלהים זה (סס טז ג), (ה) לכך נאמר בזעקך יצילוך קבוציך אלו המלאכים, ואת כולם ישא רוח (ישעי' מ יג), אלו עשו ואלופיו, שנאמר וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו (בראשית לו ו), והחסיסה בו יגדל ארץ (ישעי' סט) זה יעקב, שנאמר וישב יעקב:

[ג] [וישב יעקב]. (ו) וז"ה כי גרים אנהנו לפניך [ותרשבים ככל אבותינו], (דכ"א טז טו). כן הן הצדיקים, הקב"ה עשה אותן עיקר, והן עושיין עצמן מפלין, אברהם גידלו הקב"ה, שנאמר ואברכך ואגדלה שמך וגו' (בראשית יב ג), וכן קום התהלך בארץ וגו' (ס"ג י"ז), הוא אומר לבני חת גר ותושב אנכי עמכם (סס גג ד), וכן יצחק גידלו הקב"ה, שנאמר ויזרע יצחק בארץ ההוא וגו' (סס טו יג), ואומר (ויגו) [וישב] יצחק בגר (סס טו ו), וכן יעקב וישב יעקב בארץ מגורי אביו, לכך נאמר כי גרים אנהנו לפניך ותרשבים ככל אבותינו:

[ד] [וישב יעקב וגו'], אלה תולדות יעקב יוסף, מה כתיב למעלה מן הענין אלה אלופי בני עשו (בראשית לו טו), (ז) כיון שראה אותם יעקב נתבהל ואמר מי יוכל לעמוד בפני אלו, (ח) למה הדבר דומה, לזהבי שהיה יושב ועוסק במלאכתו, תלה תלמידו עיניו וראה גמלים הרבה שטעוניהן תבן, התחיל לומר מי יוכל לעמוד כנגד אלו, א"ל רבו אם (ט) גין יוצא מן הכור הזה יהא שורף את כולם, כך יעקב אבינו כיון שראה לכל אלופי עשו, התחיל מתיירא ואמר מי יוכל לעמוד כנגד אלו, אמר לו הקב"ה ראה מה כתיב אחריו, אלה תולדות יעקב יוסף, חיידך אדם אהר יוצא מיוסף ששורף כולם, שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' (שנדיס פסוק יח), אמר ר' תנינא כתיב הנה היו כקש אש שרפתם (ישעי' מו יד), וכתיב ובית יוסף להבה (שנדיס סט), לכך נאמר אלה תולדות יעקב יוסף:

[ה] [ד"א אלה תולדות יעקב יוסף, שהיו פני יוסף דומין ליעקב, מנין, שכך הוא אמר וישראל אהב את יוסף (י) [מכל בניו כי בן זקונים הוא לו (בראשית לו ג), והרי בנימין קטן ממנו והוא אומר בן זקונים, אלא שהיה איקונין דומה לו הוי אלה תולדות יעקב יוסף]. מה יעקב העמיד שבטים, אף יוסף העמיד שבטים, שנאמר אפריים

הערות ותקונים

(ד) לאפסיקין שלו "פי' לחייל" זה הוסיף המעתיק בכ"י אקספארד, וליתא בכ"י פארמא ובכ"י רומי ובכ"י רח"ט, ובכ"י רומי הגו' לאפסיקין, ובכ"י רח"ט לאפסיקין, ואולי י"ל לאפסיקין, עיין במוספי ערך אפסיקין שהביא ממוק זה היה איפסיקין שכלם (אסתר רבה) וכתב פי' בל"ר Speciosus נכדו וחשוב, וידיד הרב הגדול החכם הכולל מהר"ר ח"י קאהוט כתב בערוך השלם ג' 191 שלפניו במדרש אורח איפסיקין ויש לגרום לדעתו איפסיקין והיא אסטאטוס פתרונה בל"ר המאוחרת רלוי וסוד לב לכל (פריינדליך), או יש לומר שהוא ב"ר Adspedatus פי' חשוב וכבד, ובמכתבו אשר כתב אלי העירני שלפניו בתחומא יש לגרום לאפסיקין והיא מל"ר האנטיית אסטאטוס ויש לה שתי הוראות (א) מי ששיד לבית או לגרבי הבית. (ב) בן בית כלומר אלוף ומיודע וחביב לבית, וא"כ שיערו אמר המלך לממונה אשר על גרבי הבית, או אמר לאלוף ומיודעו ורשו ללאת לקראתו: (ה) לכך נאמר בזעקך יצילוך קבוציך אלו המלאכים. מובא בגלגלת בראשית פל"ו אות ב' ודבריו לקוחים מתחומא, וכן בשם בגלגלת שיעיים ב"ר ריש פ"ד ומובא בילקוט וישב רמז ק"מ בשם ב"ר ע"ט: (ו) ז"ה כי גרים אנהנו. מובא בגלגלת בראשית פל"ו אות ג', רק הסיום שם הוא בסגנון אחר ע"ט: (ז) כיון שראה אותם יעקב. מובא בגלגלת בראשית שם כמו שהוא בתחומא, ועיין מהתחומא כ"י שלפניו: (ח) למה הדבר דומה. מובא ב"ר בגלגלת בראשית שם או שהוא בתחומא, ועיין ב"ר פפ"ד אות ה' ומובא בילקוט וישב רמז ק"מ ובילקוט שיעורים רמז תקנ"ט ב' והיה בית יעקב, בשם ב"ר בסגנון אחר ממה שהוא בתחומא, ועיין גם בתחומא הגדפס וישב אות א' משל למה הדבר דומה לגמלים הרבה שהיו טעוניהן פתח ב', טבעים דבריו מנ"ר, ובמקום פתח ב' ק"ל שם או חסן, ובמקום "גד" ב"ר ותחומא שלנו הליגו "גלוץ", ועיין בפירש"ט עה"ת ריש וישב, ועיין בלקט סוד וישב ל"ו א', ובגלגלת פ"ו שם: (ט) גן אחד. פי' ניצוץ, עיין ערוץ: (י) מכל בניו. הוספתי ע"פ כ"י רומי, ובכ"י רח"ט ובכ"י

ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (בראשית מט ט), הוי אלה תולדות יעקב : (יא) ד"א מה יעקב נתכסה מאביו כ"ב שנה, כך יוסף נתכסה מאביו כ"ב שנה, לכך נאמר אלה תולדות יעקב יוסף. (יב) אמר ר' לוי אמר ר' יוחנן כל מקום אשר הוא אומר היה, ראה ג' עולמות, כתיב בנה תמים היה (שם ו ט), ראה את העולם בישונו עד שלא בא המבול, וראה אותו חרב, וראה אותו בתיקונו אחר כך, לכך נאמר בו היה. משה כתיב היה רועה וגו' (שמות ג ח), ראה ישראל עד שלא נתחזק השעבוד, וראה השעבוד, וראה אותן כשנאלו. [במדבר כתיב] איש יהודי היה בשושן הבירה (אסמי ג ט), ראה אותן עד שלא נשתעבדו ביד המן, וראה אותם בגזירות שנגזרו עליהם, וראה אותם בגאולתם. אויב כתיב איש היה בארץ (ויקרא א ט), וראה ג' עולמות, היה תם, ונתיימר ביסורין, ואח"כ נתרפא, ואף יוסף כתיב בו היה, אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה (בראשית לו ג) : (יג) כל הדברים שאירעו ליעקב אירעו ליוסף, ביעקב כתיב גבתי יום (שם לא ט), אף יוסף כתיב ביה כי גבב גבתי (שם ט טו), ביעקב רדף אותו עשו, ואת יוסף רדפו אותו אחיו, יעקב נשתעבד אצל לבן, ויוסף נשתעבד במצרים, לכך כתיב אלה תולדות יעקב יוסף :

יובא יוסף את דבתם רעה, מהו את דבתם רעה, שאמר לשון הרע על אחיו, ומה לשון הרע אמר עליהם, (יד) אמר ר' יהודה אמר עליהם שהותכין אבר בין החי ואוכלין, א"ל הקב"ה אתה אמרת לשון הרע על השבטים, היך למחר אתה יורד למצרים ואתה קורא להם שיאכלו עמך, והם חושדים אותך שם על השחיטה, שנאמר וישימו לו לבדו וגו' (בראשית מג ג), ר' מאיר אומר א"ל אחי נותנין עיניהן בכנעניות, א"ל הקב"ה אמרת אתה לשון הרע על אחיך, היך למחר אתה יורד למצרים, והיא אומרת בא אלי העבד העברי (שם נט י), הוי יובא יוסף וגו' :

[ז] ויראן אחיו כי אותה אהב אביהם מכל אחיו וישינאו אותו ולא יכלו דברו לשלום, (מז) שהיה בא ושואל בשלומם ולא היו משיבים אותו, למה שהיה כך כנהגו שהיה שואל בשלומם, יש לך אדם עד שלא נכנס לשררה (מז) הוא שואל בשלום בני אדם, אבל משנכנס לשררה רוחו גסה עליו ואינו משיב לשאל לשלום בני העיר, אבל יוסף לא היה כן, אע"פ שנכנס לשררה הוא היה מנהגו לשאול בשלום אחיו, שנאמר וישאל להם לשלום (בראשית מג טו), א"ל הקב"ה יוסף אתה היית בתחיל השאלה בשלום אחיך בעולם הזה, והם היו שונאים אותך, אבל לעולם הבא אני מרצה אתכם ומעביר שנאה מביניכם ומושיב אתכם בשלום ועושה שלום ביניכם, וכך אמר דוד, הנה זה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד (תהלים קלג ח) :

הערות ותקונים

ובכ"י פארמא הוא כמו שלפניו : (יא) ד"א מה יעקב נתכסה מאביו כ"ב שנה כך יוסף. בלקח טוב (וישב לו"ז) מה יעקב נפרד מאביו כ"ב שנה אף יוסף נפרד מאביו כ"ב שנה שנאמר ויוסף בן שבע עשרה שנה, וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה ו' שנים של שבע ו' שנים של רעב הרי ל"ט ילא מהס י"ז : שאר כ"ב עכ"ל. ועיין רש"י עה"ט וישב לו"ז ל"ד : (יב) אמר ר' לוי אמר ר' יוחנן כל מקום אשר חסר הוא אומר היה. עיין ז"ר"ר ל"א אות ח' ונאסתר רבה פ"ו אות ג' מה שזכר בשם ר' יוחנן ו' ו' : לוי : (יג) כל הדברים שאירעו ליעקב אירעו ליוסף. עיין זה בהרחבת דברים בב"ר פפ"ד אות ו' ומנה סס כ"ד דברים שזה יעקב ליוסף, ועיין רש"י עה"ט ומדרש אנדה כו' ובלקח טוב : (יד) אמר ר' יהודה אמר עליהם שהותכין אבר מן החי טו' ר' מאיר אומר א"ל אחי נתנין עיניהן בכנעניות. המאמר הזה נשנה בירושלמי פאה פ"א ה"א (דף טו פ"ד) ובב"ר פפ"ד אות ז' וס' הוא כבגנון אחר ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון, ר' מאיר אמר חשודים הן בניך על אבר מן החי, ר' יהודה אומר מולולין בני השפחות וקורין להם עבדים, ר' שמעון אומר הולין הן עיניהן כבנות הארץ (הגמתי מאמר ר' יהודה מוקדם לפני מאמר ר' שמעון, וכ"ס לנכון בירושלמי) אמר לו הקב"ה אתה אמרת חשודים בניך על אבר מן החי היך אפילו בשעת הקלקלה אינם אלא שחמדים ואוכלים וישחטו שעיר עזים, אתה אמרת מולולין הם בני השפחות וקורין עבדים לעבד ממך יוסף, אתה אמרת הולין עיניהם כבנות הארץ היך שאני מגרה בך את הדוב, והשאל אשת לזוניו וגו'. ודבר המדרש ב"ר מנחם בילקס וישב רמז ק"ט וגם בילקס משלי רמז תתק"ד וברש"י עה"ט פ"ט. ולפיכך בתחומא כ"ב שלט מוכח מאמר של ר' יהודה בשם ר' מאיר ומאמר של ר' שמעון מוכח בשם ר' יהודה : (טז) שהיה בא ושואל בשלומם. מוכח בילקס וישב רמז קמ"א בשם התחומא : (מז) הוא שואל

[ח] וירד בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו וגו' (גלגלית לה ט). (יז) ילמדנו רבינו אם נפלה מפולת בשבת ואין ידוע אם יש שם ישראל אם לאו, מהו לפקח עליהן בשבת. (יח) כך שנו רבותינו מי שנפלה עליו מפולת [בשבת], ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק ישראל, (יט) מפקחין עליו [את הגל], מצאורו חי מפקחין עליו, ולא מת יניחוהו. כתיב בשבת מחללי מות וימת (שמות לה יז), ושנו רבותינו מפקחין על החי בשבת, (כ) אמר ר' אלעזר בן עזריה ומה המילה שאינה אלא אהת מרמ"ח אברים דוחה את השבת, רמ"ח אברים תחת האבן אינו דין שדוחין עליו את השבת, (כא) ר' שמעון בן מנסיא אומר הלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ואם פקחתם עליו להחיות נפש אחת, (כב) אף אני אעשה לכם מה שכתוב הנה אנכי פותח את קברותיכם (יחזקאל לו יג). (כג) שאל מין אחד לרבינו אפשר שהמתים חיים, אבותיכם אינן מודים, ואתם מודים, מה כתיב ביעקב, ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו [וימאן להתנחם], אילו היה יודע שהמתים חיים היה ממאן להתנחם, והיה אומר כי ארר אל בני אבלי שאולה, אמר לו רבינו שומה שבועלים, מפני שהיה יעקב אבינו יודע ברוח הקדש שיהיה יוסף חי, לפיכך לא קיבל עליו תנחומין, (כד) שאין מקבלין תנחומין על החי: ד"א וימאן להתנחם. (כה) אלא אמר יעקב אבינו הרי נפרצה ברית השבטים, כמה ינעתי להעמיד י"ב שבטים, (כו) ורואה אני מאחר שיוסף הלך הרי פסקה אותו הברית, כל מעשיו של הקב"ה כנגד י"ב שבטים י"ב מזלות י"ב חדשים י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה י"ב אבנים שהיה אהרן לובש, ועשיו הלך לו יוסף, הרי נפרצה ברית השבטים. ולא היה יודע יעקב לישא אשה ולהליד בן כרי שהיו י"ב שבטים, אלא מפני שעמד בשבועה של לבן, שאמר אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי (גלגלית לה ט), אפילו אחר כוירתן, מה עשה לבן הוציאן לחוץ, א"ל אין איש עמנו ראה אלהים עד וגו' (שם), מפני אותה השבועה לא היה יכול לישא אשה, כיון שראו בניו שכך היה מתרעם, ולא היה מקבל תנחומין, הלכו להם אצל יהודה, (כו) אמרו לו אתה עשית לנו את כל הרעה הגדולה, אמר להם אני אמרתי לכם מה בצע וגו' (שם לו ט), ואתם אומרים אתה עשית, אמרו לו ולא שמענו לך, אתה אמרת לבו ונמכרנו לישמעאלים (שם טו טו), ושמענו לך, אילו אמרת לבו ונחזור לאביו לא היינו שומעים לך, לפיכך באותה שעה עמדו ונידו אותו, מנין ממה שקראו בענין וירד יהודה:

הערות ותקונים

בשלוש. תקתי, וכ"ה לנכון בכ"י רומי וכ"י פארמא וכ"י רח"ס: (יז) ילמדנו רבינו. נסמכה שאלתה זו לכאן ע"ש סוף המאמר שמיסים ואם פקחתם עליו להחיות נפש אחת אני אעשה לכם מה שכתוב הנה אנכי פותח את קברותיכם היינו שזכות זה יזכו לתחיית המתים. וע"י הביא שאלת המין לרבינו כי יעקב לא הודה בתחיית המתים והיה אומר כי ארר אל בני אבלי שאולה, והשונה רבינו כי יעקב ידע ברוח הקדש כי הוא חי ואין מקבלין תנחומין על החי, וזה טעם קישור שאלתה זו לכאן. (יח) כך שנו רבותינו. משנה יומא דף פג ע"א: (יט) מפקחין עליו את הגל, המלות את הגל האספתי כמו שהוא בשנה, אבל בשנה שבירושלמי יתא ג"כ, וכן יתא בכ"י רומי: (כ) אמר ר' אלעזר בן עזריה ומה אם המילה כו'. שבת דף קלג ע"א, יומא דף פה ט"ב. וזיבונא ים לתקן טל"ז, ר' אלעזר בן עזריה וכן נשנה בתוספתא שבת ט"ז, ועיין רש"י ביומא שם, וכן נשנה במכילתא כי תשא: (כא) ר' שמעון בן מנסיא אומר. יומא דף פה ט"ב, ועיין במכילתא שם מובא המאמר מר' שמעון בן מנסיא בשם ר' נתן, ובשם ר' שמעון בן מנסיא מובא מאמר אשר מובא בגמרא בשם ר' יוחנן בן יוסף, לכן יש לתקן במכילתא כמו שהוא בתנחומא ובגלי יומא שם: (כב) אף אני אעשה לכם מה שכתוב הנה אנכי פותח את קברותיכם, ר"ל תחיית המתים, עיין בליקוט יחזקאל סוף רמז טע"ה בשם פדר"א: (כג) שאל מין אחד. מובא בליקוט וישב רמז קמ"ג בשם התנחומא, ועיין בפ"י מהר"ז ב"ר פפ"ד אות כ"א שכתב ע"ש בליקוט מאמר יפלא ונורוין לתנחומא וזינו בתנחומא ע"כ, אולם הוא בתנחומא כ"י שלפניו: (כד) שאין מקבלין תנחומין על החי, וכן בב"ד פפ"ד אות כ"ה וליקוט וישב רמז קמ"ג ולקח טוב (גלגלית לו לה) מתנחמים על המתים ואין מתנחמים על החיים, ועיין בשם' כופרים סוף פכ"א וברש"י עה"ת: (כה) אלא אמר יעקב אבינו הרי נפרצה ברית השבטים. עיין לקח טוב שכתב כסבור היה שפך' הקב"ה עליו שהסיר מ"ב שבטים, וכיון להמאמר שלפניו, ע"ש מה שכתבנו בהערה פ"ו: (כו) ורואה אני מאחר שיוסף הלך הרי פסקה אותו הברית. המלות האלה הסריכ בכ"י רומי, יכן יתא בליקוט, וגמלא לנכון נס בכ"י רח"ס וכ"י פארמא: (כו) אמרו לו אתה עשית לנו כל הרעה הגדולה.

[ט] [וירד יהודה]. (כח) זש"ה בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל (מלאכי ב' א), מהו בגדה יהודה, כיחש יהודה, כשם שאמה אומר אשר אתה בגדתה בה (ס' י'), הוא אומר כיחש יהודה, על מה כיחש כי הלל יהודה קודש ה' (ס' י'), הוא בגדה יהודה, ובעל בת אל נכר (ס' ו) ולחלן הוא אומר היתה יהודה לקדש (מלאכי י"ד ב), וכאן הוא אומר כי הלל יהודה, הוא ובעל בת אל נכר: וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע (מלאכי ג' ב), אימתי בשעה שפירש מאחיו, שנאמר וירד יהודה:

[י] [וירד יהודה]. (כט) זש"ה עוד היורש אביא לך וגו' (מלאכי א' טו), (ל) ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר לאחיותיהם נטלו השבטים, שנאמר ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו, וכמה היו הבנות, אלא תיומותיהם היו, שהיתה יולדת עמו תאומים והוא נוטלה, וכן הוא אומר גבי בנימן כי גם זה לך בן (מלאכי י"ו א), כי זה לך בן לא נאמר, אלא כי גם זה, שילדה אמו תאומה, הוא ויקמו כל בניו וכל בנותיו וגו' (ס' ג' א), ככאן אתה למד שנטלו את אחיותיהם, ור' נחמיה מקיים בנותיו כלותיו, שחתנו שר אדם כבנו וכלתו כבתו, ואין אדם נמנע מלקרוא לכלתו בתו. אמרו רבותינו יהודה שהיה גדול בבית אביו נטל כנענות, שכתוב וירא שם יהודה, והנביא מכרוז עד עולם יבא (קדוש) [כבוד] ישראל (מלאכי א' טו), הוא וירד יהודה וגו' ויש עד איש עדולמי:

[יא] [וירד יהודה]. (לא) זש"ה כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי (ישעי' נ"ג ט). משל למלך בשר ודם שהוא יושב ודן לאדם והדיין אומר לו אמור אם הרגת אם לא הרגת, אם אומר לו הרגתי הדיין חורגו, ואם לא הודה אינו חורגו, אבל הקב"ה אינו כן, מי שמודה הקב"ה מרחם עליו, שנאמר ומודה ועווב ירוחם (משלי כ"ג א), ר' שמעון בן הלפתא אומר, אמר הקב"ה לירושלים על מה הבאתי עליך כל המשפטים הללו, בשביל שאמרת לא חטאתי, שנאמר הגני נשפתי אותך על אמריך לא חטאתי (יחזקאל ג' א), אבל מי שהוא מודה ועווב ירוחם, הוא כי לא מחשבותי וגו'. אמר ר' יוסי בן קצרתה בשר ודם עושה לו שביל בהר או בבקעה, שמא יוכל לעשות במים, אבל הקב"ה כתיב בו בים דרכך (ושבילך במים רבים) (מלאכי י"ז ב), בכל מקום שהוא רוצה עושה לו דרך: ד"א כי לא מחשבותי מחשבותיכם, מלך בשר ודם קצף על בני אדם, מורדן מן המדינה, שמא הוא יוכל לעשות דרך בים והורידן ולשקען בתוכו, (לב) [אבל הקב"ה אינו כן אלא כעס על המצרים עושה דרך בים והורידן ולשקען בתוכו], מנין שנאמר הנתון בים דרך ובמים עוים נתיבה (ישעי' נ"ג ט), ומה גדול מכולם המוציא רכב וסוס (לג) חיל ועוון, הרי כי לא מחשבותי: ד"א כי לא מחשבותי, יוסף מכרו אותו אחיו למדנים והמדנים מכרו אותו אל מצרים, עד שלא ירד יוסף, (לד) ירד יהודה להתקין גואל אחרון זה מלך המשיח [שיצא ממנו מלך המשיח], וילך יהודה אין כתיב כאן, אלא

ה ערות ותקונים

עיין לקח טוב ורש"י עה"ת: (כח) זש"ה בגדה יהודה. עיין ב"ר ריש פס"ה מדרש סס על הכתוב הזה באופן אחר, ומונח בילקוט ושם רמז קמ"ד ובילקוט מלאכי רמז תקפ"ט בשם ב"ר, ועיין במ"כ סס: (כט) זש"ה עוד היורש אביא לך. עיין ב"ר ריש פס"ה ויהי צנת ההיא וירד יהודה מאת אחיו [זש"ה] עוד היורש אביא לך יסבת מרשה עד עדולם יבא מלך וקדוהן של ישראל עד עדולם יבא כנודו של ישראל עד עדולם יבא דתתיב ויש עד איש עדולמי. ועיין באגדה בראשית פס"ג באריות: (ל) ר' יהודה ור' נחמיה. עיין ב"ר פס"ד אות כ"א ומראה כי הדרשה ההיא מוסבת על ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו, וז"ל המדרש סס: כמה צנת היו לו חלל הוות והלואי קברה אלא אין אדם נמנע מלקרוא לנחמו בט ולכלתו צנת (והוא המאמר מר' נחמיה בנתחומא), רבי יהודה אומר לאחיותיהם נטלו השבטים, וה"ל ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו, ועיין בילקוט ושם רמז קמ"ג שנוסחא אחרת היה לפניו בב"ר, ורש"י כפי' התורה (בראשית לו א) ההיא כמו שהוא בנתחומא: (לא) זש"ה כי לא מחשבותי, מונח בילקוט ישעיה רמז שמ"ג ורש"י בדרו, מדרש"י וז"ל, "נתחומא". וכל רמז שמ"ג הוא מהנתחומא שלפניו, וכן מונח בילקוט ירמיה רמז רס"ח ד"ה הגני נשפתי אותך כו', בשם הנתחומא, והליון נתחומא נשפט ויש להליון על המאמר הגני נשפתי אותך: (לב) אבל הקב"ה אינו כן. אספתי, ולאמר לנטון בכ"י רומי ובכ"י רח"ס ובכ"י פארמא ובילקוט סס, והמשתוק השמים מן בתוכו עד בתוכו: (לג) חיל ועוון הוי כי לא מחשבותי. זה חסר בילקוט סס: (לד) ירד יהודה להתקין גואל אחרון זה מלך המשיח שילא ממנו מלך המשיח. עיין ב"ר פס"ה אות א' ובגדתה

אלא וייר יהודה, (לה) אמר ר' יוחנן נסמך ירידה לירידה, ירידת יוסף לירידת יהודה, ויוסף הורד מצרימה וירד יהודה, (לו) כיוצא בדבר אתה אומר ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא כשדאה (דילא ס ב), מה כתיב אחריו, ודריוש מדאה קביל מלכותא (ס ו א), נסמך קוצץ לקוצץ, מחדיב בית למחדיב בית (זו) והפסק מלכות להפסק מלכות:

[יב] וירך יהודה. מהו וירד שהורידוהו מגדולתו, למה שמינו אותו מלך עליהם, כיון שמכרו את יוסף נכנסו אצל אביהם לנחמו, (ולא) ביקש להתנחם, אמרו עכשיו הוקן מקפיד עלינו, מה עשו עמדו ונידו אותו, שנאמר וירד יהודה: ה"א וירד יהודה, כיון שמכרו את יוסף מה כתיב, וישב ראובן אל הבור (גנאטי לג כט), כיון שלא מצאו קרע את בגדיו, אף כולם עמדו ונתפזרו, ואף יהודה נתפזר עמיהם, [הוי] וירד יהודה:

[יג] [וירך יהודה]. מה כתיב למעלה מן הענין, ויאמר לו לך נא ראה [את שלום אחיך ואת שלום הצאן] (גנאטי לה יז), וכי הצאן יודעות, מהו שלום שאמר לו את שלום הצאן, אמר ר' אייבו צריך אדם שיהא מתפלל (לה) על מי שהוא משיביר אותו, לפי שהיה יעקב משתכר מצאנו ואוכל החלב ולבוש הנו, לפיכך נצרך לשאול בשלומן, לכך נאמר את שלום אחיך ואת שלום הצאן. והשיבני דבר, הם אמרו פרוף פרוף יוסף (ס ו א): וישלחוהו מעמק חברון, וכי יש עמק בחברון, והלא כולה עליה היא, שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון (גנאטי יג כג), וכן הוא אומר עלו זה בנגב ועליתם החר (ס ו יז), וכאן הוא אומר מעמק חברון, (לפ) אמר ר' יוחנן (מעיינה) [מעצה] עמוקה שנפל הקב"ה בינו ובין עיצמו, בין הבתרים עם אברהם: וימצאהו איש (ט) מלאך: והנה תועה. א"ל המלאך ואין אתה ידע שאתה חולך לתעות, א"ל את אחי אנכי מבקש וגו'. ויאמר האיש נסעו מזה. מהו מזה, כיון שהם רואים אותו הן נעשין אכזרים: כי שמעתי ואמרם נלכה דתינה, מהו דתינה אמרו ברותינו שהיה המלאך משמר דת יה: וילך יוסף אחר אחיו וגו', ויראו אותו ברחוק. עד שהיה רחוק מלאך ויאמרו איש אל אחיו. מי הם שמעון ולוי: הנה בעל החלומות הלזו בא ועתה לבו ונהרגו וגו'. (מא) אמר ר' יצחק המקרא אומר לך דרשני, מי אמר ונראה אלא הם אמרו לבו ונהרגו, ורוח הקודש אומרת ונראה אותם, הם אמרו לבו ונהרגו, וקדוה

הערות ותקונים

ובגדה גנאטי פס"ג אות ג': (לה) אמר ר' יוחנן נסמך ירידה לירידה. צב"ר פס"ה אות ז' ומונח בילקוט וישב רמו קמ"ד מונח זה צב"ר ר' אלעזר ובצ"ר ר' יוחנן כדי לסמוך הכר להכר, ובילקוט ס"ג צב"ר הגי' ר' יוחנן אמר כדי לסמוך ירידה לירידה, ור' אלעזר אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשה פועיר, ועיין בלקט סוב (וישב לה א'), והעירוהו שם צהערה צ' שבילקוט נחחלף המלאך מר' אלעזר במלאך מר' יוחנן וכן להיפך, והמלאך הזה מונח גם בילקוט דניאל רמו חלף ס"ג ושם הגי' כמו במדרש צ"ר, ובילקוט וישב שם השמיים המעתיק שורה שלימה ר' אלעזר אומר [כדי לסמוך הכר על להכר נא, ר' שמואל בר נחמני אמר] כדי לסמוך מעשה תמר, ומונח לנכון בילקוט דניאל ס"ג: (לו) כינא בצב"ר אהה אומר, עיין צ"ר פס"ה אות ז': (לו) והפסק מלכות. צב"ר שם מונח זה צב"ר ר' שמואל בר נחמן, ועיין צב"ר שם והלשון שם משושב: (לח) על מי שהוא משביר אותו. וכ"ה צב"ר פארמא, וכ"ה רומי על מי שהוא משביר ממנו, וכ"ה ר"ם על מי שהוא משביר אותו, וכ"ה גם לפיטו ועיין צב"ר פס"ד אות י"ג ומונח בלקט סוב. והדב אמר שחלם צריך לשאלו צב"ר דבר שיש בו הכייה ממנו: (לפ) אמר ר' יוחנן מעלה עמוקה. כן חקתי, וכ"ה לנכון צב"ר רומי וכ"ה פארמא וכ"ה ר"ם, ובצ"ר פס"ד אות י"ב וישלחוהו מעמק חברון והלא אין חברון נתנה חלף צב"ר אמר ר' אחא הלך להשלים אותה העלה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנאה שהיה צב"ר צב"ר וצב"ר וענו אותם, ועיין ספס"ד דף יא ע"ב וברש"י עה"ה (וישב לו יד) ובילקוט רמו קמ"א ובלקט סוב שם, ושם צהערה ל"א: (מ) מלאך. עיין צב"ר שם אות י"ד אמר ר' ינאי ג' מלאכים מזווגו לו, ועיין בלקט סוב שם הערה כ"ג, וברש"י עה"ה הביא זה גבריאל שגאמר והוא גבריאל, ומה שכתבתי צהערה שם שהוא מתנחמה, צ"ל פס"א, כמו שמונח ג"כ צב"ר צב"ר בילקוט רמו קמ"א: (מא) אמר ר' יצחק המקרא אומר לך דרשני. ו"ל דרשני. ו"ל רש"י צפירושו על החורה: אמר ר' יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקודש אומרת כן, הם אומרים נהרגנו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו מלמותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי, ו"ל אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו מלמותיו שמכיון שיהרגוהו בשל מלמותיו עכ"ל. וכיון בזה אל התנחמה שלפני

אמר והנה תסבינה אלזכותכם ונראה של מי עומד שלכם או שלי : ויאמר אליהם ראובן אל תשכבו הם . למה שרדה הקודש אומרת למען הציל אותי מידם וגו' (מב) אילו היה ראובן יודע שהקב"ה כותב עליו הפסוק הזה , היה נוטל על שכמו והיה מוליכו אל אביו : ויקחהו וישליכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים : (מג) מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו , מה עשה שמעון כיון שנתנו אותו לתוך הבור היה שמעון מצווה ובשליבים עליו אבנים גדולות כדי להורגו , אבל כשנפל הוא ביד יוסף היה יוסף זורק עליו (בד) פטריות : ויעברו אנשים מדינים וגו' והם ככרו אותו למצרים לפשוטו וגו' (מה) נעשו עליו שלש אוניות , כיון שנמכר התחילו הכל צווחין ווי : שנאמר ויהי בעת ההיא וירד יהודה (מו) על איזה חטייא ירד . (מז) ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן , כל כיו שמתחיל במצוה ואינה גומרה גורם לעצמו לקבר אשתו ובניו וגורם עצמו לירידה , מי הוא זה , זה היה יהודה , שנאמר וירד יהודה : [ושמו חירח] , (מח) אמר ר' יהודה בר סימון הוא חירה בימי יהודה , הוא חירם בימי שלמה , וסימיו הוא אוהב את השבת הזה , שכן הוא אומר רעהו העדלמי , ולהלן הוא אומר כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים (מ"א ט טו) : ד"א וירא שם יהודה . (מ"ב) יש שנאף ונשכר ויש שנאף והפסיד , (ג) יש שנגב ונשכר ויש שנגב והפסיד , יש שנגב ונשכר זה פנחס , יש שנגב והפסיד זה עכן , יש שנאף והפסיד זה זמרי , נאף ונשכר זה יהודה (נא) שממנו עמדו פרץ החצרון (נב) שהן עתידין להעמיד לדוד ולמלך המשיח , שהוא עתיד לגאול את ישראל , ראה כמה עלילות הביא הקב"ה עד שלא העמיד מלך המשיח מיהודה , אותו שכתוב בו ונחה עליו רוח ה' (שפי"א יא ט) :

הערות והקונים

טלפניו . ובכ"ר פפ"ד אות י"ד בסגנון אחר ולא מובא שם אמר ר' יחזק מקרא זה אומר דרשני , ועיין בפ' מהר"ו במדרש צ"ח שם שכתב רש"י בחומש הביא מלאמר זה בשם ר' יחזק צ"ח אחרת ע"ש , אבל באמת רש"י הביא לכברי התחומא , ובכ"ר יש לתקן עפ"י התחומא : (מב) אילו היה ראובן יודע שהקב"ה כותב עליו הפסוק הזה היה נוטל על שכמו והיה מוליכו אל אביו . בוי"ר פל"ד אות ח' שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו וישמע ראובן ויילכו מידם היה פועל ומוליכו אל אביו . ועיין בלקח טוב (וישב לו"ז ב"ב) ובהערה , וע"ש בהערה ס"ב : (מג) מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו . ב"ר פפ"ד אות ט"ז , שכתב דף כ"ב ע"א , ילקוט רמז קמ"ב , לקח טוב ותחומא הנדפס וישב , והרנוס יב"ע ורש"י עה"ט , ועיין בפ' הרמב"ן וברבינו בחי' ובי"ט : (מד) פטריות . וכ"ה בכ"ר רומי ובכ"ר פארמא , ופי' עופות משוטטות . ובכ"ר רח"ס חסר המלה והג' שם היה זרע עליו כדי להכילו : (מה) נעשה עליו שלש אוניות . ובכ"ר סוף פפ"ד אות כ"ב ומוצא בילקוט וישב סוף רמז קמ"ג כמה אוניות נכתבו ר' יודן אמר ארבעה ר"ס אמר האש , וע"ש רח"ו , וכן בלקח טוב (וישב לו"ז) ד' פעמים מוכר לישראלים וישמעאלים לסוחרים וסוחרים למדינים ומדינים למזרים . ועיין רש"י על התורה : (וישב לו"ז) וימכרוהו לישראלים והישמעאלים למדינים והמדינים למזרים עכ"ל , וח"ל הביא רש"י כמו שהוא בתחומא שנמכר רק ג' פעמים , ועיין בצעלי התוס' על התורה צפ" וימכרו את יוסף וכן נמחת יהודה הנדפס שם שביא בשם ה"ר אליקים זרמלא רח"ה לדברי רש"י במדרש תחומא נעשה עליו ג' אוניות כו' וכוון לדברי התחומא טלפניו , ועיין ברמב"ן . ופי' אוניות שפרי מכירה , והמלה יונית , ובכ"ר רח"ס נעשה עליו שלש אוניות ול"ל אוניות : (מו) על איזה חטייא ירד . בכ"ר פכ"ה אות צ' וירד יהודה , ירידה היא לו שקבר את אשתו ובניו , ואח"כ הביא דברי ר' יהודה : (מז) ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן כל מי שמתחיל במצוה צ"ל פפ"ד אות ג' מוצא זה בשם ר' יהודה בר סימון ורבי חנין בשם ר' יוחנן . ובבבלי סוטה (דף יג ע"ב) חייא בשם רב שמאלא בר נחמני ע"ש ובלקח טוב (וישב לו"ז) ובילקוט רמז קמ"ד מוצא זה בלי שם האומר , ובכ"ר רח"ס אמר ר' אבא בשם ר' יוחנן ל"ל אמר ר' [חייא בר] אבא בשם ר' יוחנן , וכ"ה לכתוב גם בכ"ר פארמא : (מח) אמר ר' יהודה בר סימון כו' הוא חירם בימי שלמה . בכ"ר פפ"ה אות ה' מוצא זה בשם רבנן חירה הוא חירם שהיה בימי דוד , ובשם ר' יהודה בר סימון מוצא חירם אמר היה , ומוצא בילקוט וי"ל רמז קמ"ד ובילקוט מלכים רמז קע"ט בשם צ"ר , עיין מאור עינים פי"ח : (מט) יש שנאף ונשכר . בכ"ר רומי נוכף יש הרג ונשכר יש הרג והפסיד מות וימת הרגה , יש הרג ונשכר , פינחס . וזה ליתא גם בכ"ר רח"ס וכ"ר פארמא : (ג) יש שנגב ונשכר זה פנחס . כ"ה גם בכ"ר רח"ס , ול"ל כמו שהוא לכתוב בכ"ר רומי , נכב ונשכר זה רחל , שגלמח והגטוב רחל (צרחות לא יס) , והמלה "זה פנחס" שהרצנו מהמלאמר שחכר פה יש הרג ונשכר זה פנחס : (נא) שממנו עמדו פרץ . בכ"ר רימי שממנו עיקרו של שולם שעמדו ממנו פרץ והצרון , ובכ"ר רח"ס וכ"ר פארמא הוא כמו טלפניו : (נב) שהן עתידין להעמיד לדוד ולמלך המשיח . כ"ה גם בכ"ר רח"ס יכ"י פארמא , ובכ"ר רומי כג"י שהולידו

[יד] ויוסף הורד מצרימה (נחלש'ט לט ב), (גג) זש"ה כי ה' אהב משפט ולא יעווב את הסידיו (הגלס לו כח), למה הקב"ה אהב משפט, שהוא נקרא בעל המשפט, שנאמר כי אלהי משפט ה' (ישעי ל יח), ואומר ותאחו במשפט ידי (דברים לג מה): ד"א לא יעווב את הסידיו, וכי הסידיו צריכין שיטור, אמר ר' ירמיה ראה מה כתיב רגלי הסידיו ישמור (ש"א ג ט), וכי הם צריכין שיטור, אלא משל ההדיוט אומר גודרין את הגדוד ופורצין את הפרוץ הוי לא יעווב את הסידיו: (גד) ד"א כי ה' אהב משפט וגו' [לעולם נשמרו]. מדבר ביוסף, ואיכן שמרו, [ראה] מה כתיב ויעברו אנשים מדינים סוחרים (נחלש'ט לו כח), ומה היו מעונין (נה) והלא אין דרכן של גמלים למעון אלא עמרן, וכאן כתיב נכאת צרי ולוט, אלא אמר הקב"ה יהיה צדיק זה נתון בין ריה רע, אלא אזכין לו ריה טוב, הוי לא יעווב את הסידיו. וזרע רשעים נכרת (הגלס טז) זה פוטיפר, שלא נמלו לעבוד אלא לדבר אחר, מה עשה להטור, הוי זרע רשעים נכרת ואין נכרת אלא סירוס, שנאמר ומעוך וכתות ונתקם וכרות (ויקרא כג ד), ומגין שלא היה סרוס וסירוסו הקב"ה, שנאמר פוטיפר סרוס פרעה (נחלש'ט לג ב):

[טו] (גו) ד"א ויוסף הורד מצרימה. זש"ה ראיתי עבדים על סוסים (קהלת י ו). זה נבוכדנצר שהחריב את בית המקדש, שלא נכנס לתוכו שהיה מתירא, מה עשה מיכאל ירד ואח, בסוסו, והכניסו לקודש הקדשים, ורוח הקודש אומרת ראיתי עבדים על סוסים, זה נבוכדנצר, ושרים הולכים כעבדים על הארץ (סז), זה מיכאל, שנאמר כי אם מיכאל שרכם (ויטל י כח): (גז) ד"א ראיתי עבדים על סוסים, מדבר במדינים, והמדינים מכרו אורח אל מצרים (נחלש'ט לו ט), (גח) אמר ר' אבין הלוי בר חמא בן האמה מוכרים וכן העבד קונים, בין אלו ובין אלו נמכר יוסף: ויוסף הורד מצרימה. (גט) הורד השבט למצרים, (ס) למה הדבר דומה, לפרה שהיו מבקשים להכניסה (סא) למקולין, ולא היתה מבקשת ליכנס, מה עשו, נמלו בנה (לבית המזבח) והכניסוהו למקולין, והתחיל בנה גועה, ונכנסה אמו אחריו שלא בשובתה, כך יעקב אבינו יבנו היו הפרה, שנאמר כי כפרה סוררה (סז ט), ויוסף ירד תחלה למצרים, לקיים גזירה שנגזרה על הזקן שנאמר ועבדום וענו אותם וגו' (נחלש'ט לו ג), והיה יעקב מתירא לירד, מה עשה הקב"ה הוריד יוסף למצרים, ומשך לאביו שלא בשובתו, לכך נאמר ויוסף הורד מצרימה:

הערות ותקונים

לדוד וממנו עתיד מלך המשיח לעמוד: (גג) זש"ה כי ה' אהב משפט. מובא בילקוט תהלים רמז השל"א בשם התנחומא: (גד) ד"א כי ה' אהב משפט וגו', מדבר ביוסף. גם זה מובא בילקוט תהלים טז נחלש'ט רמז תשל"ב והוא ג"כ מהתנחומא, ולא נכון הפסוק את הרמז, והוא מאמר אחד עם סוף הרמז שלפניו: (גה) והלא אין דרכן של גמלים למעון אלא עמרן. צ"ל פס"ד אות י"ז אמר ר' אבה בר כהנא והלא אין דרכן של ישמעאלים להיות טעונים אלא טרות ועטרין, אלא ראה מה זימן הקב"ה לאותו דליק באתה שעה, שקיס מלאים בשמים כדי שהיה הרוח מבקשת בהם מפני ריחן של ערביים. ועיין ברש"י על התורה (וישב ל"ו ל"ז): (גו) ד"א ויוסף הורד מצרימה זש"ה ראיתי עבדים. מובא בילקוט קהלת רמז תתקפ"ב בשם התנחומא עד חופר גומן: (גז) ד"א ראיתי וגו' מדבר במדינים. מובא ג"כ בילקוט שם: (גח) אמר ר' אבין הלוי בר חמא. וכן מובא בילקוט שם בשם התנחומא וזש"ה הג' בין האמה מוכרין ובין העבד טו. ולא נמלא זכרו ציוחסין ובסדר הדורות, וחולי צ"ל ר' אבין הלוי בר חייא, והוא ר' זון בר חייא בירושלמי הלמיתו של ר' זעירא ור' הילא: (גט) הורד השבט למצרים אל הקרי הורד אלא הוריד (סוטה דף יג ע"ב): (ס) למה הדבר דומה לפרה כו'. צ"ל פס"ד אות ג' מובא זה המשל והג' כנגדן אחר בשם ר' גרמיה בשם ר' יהודה בר סימון. ובילקוט ישב רמז קמ"ה בשם צ"ר והשמים שם האומר, ובמדרש שוחר טוב מזמור ק"ה כפסוק ויהלכו מגוי אל גוי בשם ר' פנחס הכהן בר חמא. ומובא בילקוט תהלים רמז תתקפ"ב כפסוק ויקרא רעב, ובפסוק נרשם שם, בראשית רבה ו'ל' מדרש תהלים' וכתנחומא הנדפס וישב אות ד' הביא ו'ל' אמר ר' תנחומא למה הדבר דומה לפרה שמבקשין ליהן עול צוארה והיא מונעת הנה נון צוארה, מה עשו וטעלה את צנה מאחריה ומשכו אותו לאותו מקום שמבקשין בו להרוש והיה העגל טעה בו. אין הפך אללי שבעל מדרש התנחומא הנדפס כתב „אמר ר' תנחומא' וכונתו למדרש התנחומא כ"י שלפניו, אף כי המשל הוא כנגדן אחר: (סא) למקולין. כן נקרא בית המעבדים בל"ר Macellum (פאליבמקס), ועיין בערוך. ולדעתו לפנינו המלות „לבית המזבח" שהסבירתי הן הוספת הגעתיק בכ"י הקב"א, וליתא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא, והוא פי' על מלת למקולין: של

[מז] ד"א ויוסף הורד, מהו ויוסף הורד, שהיה ממלטל את המצרים ממקום למקום, כשם שאתה אומר ואת העם העביר אותו לערים (בראשית מז כה), שהיה נשואן מכאן ונתן כאן, (סב) שלא יהו מונים לישראל לקרותם גלוותא בני גלוותא: ויקנהו פויטפר, למה נקרא שמו פויטפר, (סג) שהיה מפתס פרים לעבודה זרה: ד"א למה נקרא שמו פויטפר שנכנס לברית של פרעה (סד) ונעשה ביתו פויטפוס (פה) עשיר, שהבהיק לברית של פרעה: שר המבדחים. אעפ"י כן, ויהי ה' את יוסף, אמר ר' אבהו אין לי אלא ברווחה, מנין אפילו בצער, הרי כתב ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסדר (שס לט ט), אעפ"י כן ויהי ה' את יוסף (שס טז כה). אמר ר' אבהו יש לך אדם שהוא אוהב חבירו ברווחה, הגיעה לו צרה עשה כאילו אינו יודעו, אבל הקב"ה אינו כן, אלא ויהי שם בבית הסדר (שס טז ט), ויהי ה' את יוסף (שס טז כה) בצרה וברווחה היה עמו: ויהי איש מצליח. היה חונן מתניו (סח) ואדוניו אומר לו מונג לי כוס חמין והוא מונג, תן לי צונג והוא נותן לו מאורת כלי, אדוניו אומר לו תן לי יין והוא נותן לו, (סו) תן לי משולש הוא נותן לו, ובמאלי היה מתמתק, לכך נאמר ויהי איש מצליח: וירא אדוניו כי ה' אתו. ראה מעשיו משונים, וכל כך למה, ויהי ה' את יוסף:

[יז] מה כתיב למעלה מן הענין מעשה תמר, ויוגד לתמר לאמר וגו' ותמר בגדי אלמנותה [מעליה] ותכס בצעיף (בראשית לח יד). (פז) שתיים נתכסו בצעיף וילדו תאומים, אלו הן רבקה ותמר, רבקה כתיב ותקח הצעיף ותתכס (שס כד סה), וילדה תאומים, עשו ויעקב, שנאמר והנה תומים בבטנה (שס כה טו), תמר נתכסית בצעיף וילדה תאומים פריץ וזרח: ותשב בפתח עינים. (סח) אמר ר' יהושע בן לוי, בפתח שכל העינים תלויות בו ומקוות להקב"ה: ד"א ותשב בפתח עינים, בפתח שהקב"ה מביט בו, שנאמר עיני ה' (משוטמות) [המה משוטמים] בכל הארץ (ויקרא יד):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(סב) שלא יאה מונים לישראל לקרותם גלוותא בני גלוותא. זה ליתא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא, והוא הוספה שהוסיף המעתיק עפ"י תרגום ירושלמי על הכתוב שם ואת העם העביר אותו לערים ולא יבאון שנין לבנוי דיעקב וזמרין לבון חכסי גילולאי. ובפ"י התרגום שם כתב דלא יבאון מונין, פ"י מלשון נר לה חונה לשרן הנהיה דברים. ובהי"ב"ע שם דלא יתקרון גלילאי, ועיין בערוך ערך גל ה' שהביא בשם ילמדנו ומדרש וז"ר גלילאי דלא גלילאי והבטון גלוותא מלשון גלות, וכן חולין דף ס' (סג) אפי"ה ואת העם העביר אותו לערים מאי גלילאי דלא ליקרו לחיו גלוותא, ועיין רש"י בפ"י על ההנהיג: (סג) אפי"ה מפסס פרים לע"ז וכב"ר ספ"י אות ג' שהיה מפסס עגליה לע"ז, וזילקוט רמז קמ"ה בשם ז"ר שהיה מפסס פרים לע"ז: (סד) ונעשה ביתו פויטפוס. זכ"י רומי פויטפוס, וזכ"י רח"ס וכ"י פארמא פויטפוס, וזכ"ר שם כיון שירד הפר לשם נעשה פויטפוס, וזילקוט כיון שירד יוסף לשם נעשה פויטפוס, גדל הילקוט כתוב פ"י עשיר וי"מ פרים. וכן המעתיק זכ"י אקספארד שלפנינו כתב על פויטפוס, פ"י עשיר"ז וזה ליתא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא, והערוך ערך פויטפוס הביא דברי המדרש מז"ר ולא מפרש וז"ל זכ"ר (פ"י) [פ"י] כיון שירד הפר לשם נעשה פויטפוס פרים פרעה שנתתם בנופו. ועל זו כתב המוסף חולי מלשון זה מה שהובא במדרש קבלת פרעה כל הדברים יעשים עבד בן אפסניות פ"י היה עושה פריסוס עכ"ל. והעירוהי זלקה סוז וישב ל"ס בהערה ס' המוספי פעה כי חשב מה שסיים הערוך פרים פרעה שנתתם בנופו הוא הפ"י על פויטפוס ובלמת זה מאלמר בפני עלמו במדרש שם ואינו מוסב למעלה, והערוך הביא לשון המדרש אבל לא לפרש מלח פויטפוס, ובעיקר המלה הואח נראה שז"ל פויטפוס, והיא המלה היונית שהביא הערוך בערך פ"י וז"ל: ביילמדנו ויאמר משה לחובב פויטפול שהאיר במעשים טובים שאת אומר ביונות פויטפוס פויטפוס פ"י נר. ומה תראה שסיים בתחומא שבהיק לביתו של פרעה: (סד) ולדונו אומר לו מונג לי כוס חמין. זכ"ר ספ"י אות ה' ר"ה בשם ר' אחא אמר מלחש ונכנס מלחש ויואל הוא אמר ליה מונג רותחין והיו רותחין פושרין והיו פושרין. ובתחומא הכדכס אות ח' ומה וכל אשר הוא עושה ה' מללתי בידו, היה מונג לרבו קנדיסון והוא אומר לו מה מונת לי הוא אומר קנדיסון אומר לי פסינתון אני רואה והיה פסינתון הוא אומר יין אני רואה והיה יין, הוא אומר יין מנובל אני רואה והיה מנובל, אין לתקן שז"ל פסינתון הוא פסינתון והוא יין שזרין צו לענה Absinthium (ווסרמוסיווין). עיין ערוך השלם ערך אפסנתון ופ"י קנדיסון Conditum היו הרקח ומנושס (געוויריט), עיין פסיקתא דרב כהנא ספקא תרגם השלמי דף קב ע"ב: (סו) תן לי משולש. פ"י יין מונג, שני חלקים מים ואחד יין: (סו) שתיים נתכסו בצעיף וילדו תאומים. זכ"ר פ"ס אות ס"ו ופס"ה אות ז' וילקוט חיי רמז ק"ס: (סח) אמר ר' יהושע בן לוי בפ"ח שכל

ד"א בפתח עינים, כשאדם יוצא לדרך עיניו מבישות לבאן ולבאן: ויראה יהודה ויהשבה לזונה כי כסתה פניה, (ט) אלא אמר ר' יוחנן שכסתה פניה עד שהיא בבית חמיה, (ע) מכאן אמרו רבותינו, צריך אדם להיות מכיר בלתו, (עא) אמר יהודה זו היא זונה, מה איכפת לי בה, הלך לו, כיון שהלך לו תלתה עיניה להקב"ה, אמרה לפניו רבונו של עולם, אני יוצאה הנם מגופו של צדיק זה, מיד שלח הקב"ה מיכאל והזהירו, מנין שבאן כתוב ויט אליה, וכתוב התם ותיא האתון את מלאך ה' וגו' ותש האתון (במדבר כג כג). ויאמר אליה הבה נא וגו'. למה כי לא ידע כי בלתו היא, ויאמר אנכי אשלח גדי עזים, אמר לה מה הערבון אשר אתן לך, ותאמר חותמך וגו'. ויבא אליה ותהר, לא הסר המקרא כלום, ומהו ותהר לו, אלא שילדה מלכים כיוצא בו. ויהי כמשלש חדשים וגו'. (עב) אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום בת ג' חדשים אשה נכרת אם מעוברת אם לא: ויוגד ליהודה לאמר ונתה תמר בלך ונמ הרה לזנונים, (עג) מהו לזנונים, שהיתה נכנסת למרחץ ואמרת לחברותיה עברו מלפני שאני מעונה מלכים, והיה יושב בדיון שם יצחק ויעקב ויהודה אמרו הוציאוהו ותשרף, (עד) אמר ר' יוחנן דיני ממונות מתחילין מן הגדול, ודיני נפשות מתחילין מן הקטן, וגומרין בגדול, ולמה אומר בקטן, שכן תולין את הקלקלה בקטן, למה אמר תשרף ולא אמר תהרג, (עה) אפרים מקשאה בשם ר' מאיר אמר בתו של שם היתה, ושם בהן היה לפיכך אמר הוציאוהו ותשרף, והיו גוררין בה ומוציאין אותה שלא בטובתה. שנאמר היא מוצאת, ועם שהיא יוצאת בקשה את הערבון ולא מצאה אותם, באותה שעה תלתה עיניה לשמים, מיד שלח לה הקב"ה אהרים: ד"א אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום עם שהיא יוצאה האיר הקב"ה עיניה ומוצאה אותם מאחר שאבדתן, שאין מציאה ז"א מיכל אבדה, שכתוב או מצא אבדה (ויקרא ט כג), מיד שלחה אצל יהודה, לאיש אשר אלה לו, (עו) אמרה לו יהודה הכר נא את בוראך, מיד ויכר יהודה, באותה שעה יצתה בת קול ואמרה לו תאמר [ממני הרה שלא] תשרף, ואחר כן הודה ממני היה הדבר, א"ל הקב"ה יהודה (עז) אתה הצלת לי שלש נפשות מן האור, ואחר

הערות ותקונים

שכן העינים תנויות זו ומקוות נקב"ה. כ"ר פפ"ה אות ז' ותשז כפתח עינים חמר ר' אמי חזרונו על כל ההקרא ולא מאלו מקום ששמו פתח עינים אלא מלמד שחלתה עיניה כפתח שכל העינים תלויות זו ואמרה יהי לזון מלפניך ה' אלהי שלח אלא מן הכית הזה ריקנית, וזכירושלמי פ"ה א"ה (דף ס"ז ס"ד) וכתובתה פ"ג ה"א (דף ל"ה ס"ג) ותשז כפתח עינים ואפשר כי אפילו וזה שזוונת אינה עושה כן אלא שלח עיניה כפתח שכל העינים מלפנות לו אמרה לפניו רבון כל העולמים אל אלא ריקם מן הכית הזה, ובמדרש שמואל פ"ו כסעוה שכל עינים מלפנות לה ל"ל מלפנות לו ור"ל להקב"ה כמו שהוא זכירושלמי וכן בתנחומא ומקוות להקב"ה והמפרש במדרש שמואל שם סעה, ועיין בגמרא בבלי סוטה דף י" ע"א: (סט) אלא אמר ר' יוחנן שכסתה פניה כו'. כ"ר פפ"ה אות ח' וכן מגילה דף י': (ע) מכאן אמרו רבותינו לר"ך אדם להיות מכיר בלתו. כ"ר פפ"ה אות ח' ויראה יהודה אמר ר' חייה בר אבא לר"ך אדם להזהר עלמו כהחות אשתו ובקרבנותיה שלא יכשל בהחת מהם ממי את למד מיהודה ויראה יהודה וגו'. וע"ש כפי' המיוחס לרש"י וגורם להרגיל עלמו בהחות אשתו ובקרבנותו שפירסה יפה ולא יכשל בה: (עא) אמר יהודה. עיין כ"ר שם ד"א ויראה יהודה לא השגיח כיון שכסתה פניה אמר אילו היתה זונה היתה מכסה פניה אמר ר' יוחנן בקש לעזור וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה אמר לו יהודה היכן אתה הולך מהיכן מלכים עומדים מהיכן גדולים עומדים: (עב) אמר ר' יהודה הלוי בר שלום בת ג' חדשים. עיין כ"ר פפ"ה אות י' וילקוט רמז קמ"ה סומכוס אמר בשם רבי מאיר מנין שאין העובר יכיר בנמעי האשה אלא עד שלשה חדשים מהכא ויהי כמשלש חדשים, ובלקח טוב מיכן שאין העובר יכיר בנמעי אמו פחות מג' חדשים, ועיין גדה דף ח' ע"ב וזכירושלמי בנמות פ"ד ריש ה"א (דף י' ע"ה) גרה פ"ה ה"ר (דף מט ע"ה) עד כמה הכרה העובר סומכוס אמר משום ר' מאיר עד ג' חדשים אע"פ שאין ראייה לכבר זכר לכבר שנאמר ויהי כמשלש חדשים: (עג) מהו לזנונים שהיתה נכנסת למרחץ. מוצא בילקוט ישב רמז קמ"ה ובטעות נרשם שם גדול, "מדרש": (עד) אמר ר' יוחנן דיני ממונות מתחילין מן הגדול. סנהדרין דף לב במשנה. ניסין דף נט ע"א: (עה) אפרים מקשאה בשם ר' מאיר. נשנה כ"ר פפ"ה אות י' ושם איתה אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר בשם ר' מאיר וכן מוצא ברש"י על ההורה, ובלקח טוב וזכירושלמי רמז קמ"ה בשם כ"ר, ועיין סוטה דף י' ע"א ובת"כ ד"ה יחמה. ועיין ברמז'ו ובמורה'ו ובפ"י מהר"ו: (עו) אמרה לו יהודה הכר נא את בוראך. עיין סוטה דף י' ע"ב אמרה ליה בבקשה מתוך שהי בוראך ולא תעלים עיניך ממני וכן מוצא ברש"י ע"ה: (עז) אתה הצלת לי שלש נפשות. עיין סוטה שם י"א בת קול ואמרה אתה הצלת חמר ושי

מן הבור, הייך אף אני אציל לך כשם שהצלת לי מי הם חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש, ודניאל סבור אריות, מה כתיב בהם ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה (דניאל 6 ו), מבני חוקיה אין כתיב כאן, אלא מבני יהודה, על ידי מה, על ידי שהציל תמר ובניה ויוסף מן הבור, כיון ששמע ראובן שהודה יהודה, מיד עמד גם הוא ואמר אף אני הללתי יצועי אבי, אמר אליפז לאיוב אחוך שמע לי וזה חיותי ואספרה אשר החמים גידרו (איוב 10 ו י"ח), אלו ראובן ויהודה, לפיכך להם לבדם נתנה הארץ (שם 11 ו), אימתו ולא עבר זר בתוכם (שם), כשנבא משה לברכן, מה אמר, יחי ראובן ואל ימות וגו', וזאת ליהודה (דברים 1 ו 1):

[יח] ד"א ויוסף הורד מצרימה. (עח) זש"ה בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה (שם 1 ו). ראויין היו ישראל לירד למצרים בשלשלאות (עט) ובקולרין, כשם שירדו לבבל, אילולי שקדם יוסף, כל מה שאירע ליוסף אירע לציון, מה שכתוב ביוסף כתיב בציון ביוסף כתיב יפה תואר ויפה מראה (נחשית 1 ו), בציון כתיב כלילת יופי (איוב 3 ו), לפיכך היה יעקב מתירא לירד למצרים, לפי שנגזר על אברהם, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך (נחשית 10 ו), וישב לו בארץ כנען, באו ואמרו לו נמכר יוסף שנדמה לשור, שנאמר בכור שורו הדר לו (דברים 1 ו). והרי הוא נתן במצרים, כיון ששמע יעקב בן אמר הרי אני יורד למצרים, אע"פ שאני פורע שמריו של אברהם, מיד ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי (נחשית 10 כ), מיד ירדו כל השבטים עמו, מי גרם להם שירד למצרים, יוסף, בחבלי אדם אמשכם, זה יוסף, ויוסף הורד מצרימה:

[יט] (פ) ד"א ויוסף הורד מצרימה. זש"ה כי עוזה כמות אהבה (שם 1 ו). אהבה שאהב יעקב לרחל, שנאמר ויאהב יעקב את רחל (נחשית 1 ו), קשה בשאל קנאה (שם 10), שקנאת רחל באחותה, ומה תעשה אהבה בצד קנאה: ד"א כי עוזה כמות אהבה, אהבת יונתן ורוד, שנאמר ונפש יונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבו יונתן כנפשו (שם 1 ו), קשה כשאל קנאה, שקינא שאול בדוד, ומה תעשה אהבה בצד קנאה: ד"א כי עוזה כמות אהבה, אהבה שאהב יעקב ליוסף, שנאמר וישאל אהב את יוסף (נחשית 1 ו), קשה כשאל קנאה שקינאו בו אחיו, ומה תעשה אהבה בצד קנאה, ומי גרם ליוסף לבוא לידי שנאה, שהאהבה שאהב אותו אביו יותר מדאי: [כ] ד"א ויוסף הורד מצרימה. שלש מדות היו בו, בן תורה, ונביא, ואת אחיו מכלכל, (פא) בן תורה שכן כתיב כי בן זקונים הוא לו (נחשית 1 ו), וכתוב שאל אביך ויגדך (פב) [זקניך ויאמרו לך] (דברים 1 ו), ומנין שהוא נביא, שנאמר והוא נער את בני בלחה וגו' (נחשית 1 ו), וכתוב ומשרתו יהושע בן נון נער וגו' (שמות 1 ו), וכתוב ויגדל הנער שמואל (שמואל 1 כ). ומנין שהוא זן את אחיו, שנאמר ועשה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם וגו' (נחשית 1 כ):

[כא] ד"א ויוסף הורד מצרימה וגו'. מה כתיב מעלה בן הענין, ויהי כמשיב ידו [ויקרא שמו פרץ] (נחשית 10 כ), זה מלכות בן, ואלה תולדות פרץ (מסד 10). ואחר כך יצא אחיו (נחשית 10) זה בהן, ואחר כך ויוסף הורד מצרימה, אלא שבישרן הקב"ה שכל מקום שהן הולכין הן משתמשין במלך ובהן, כיצד במצרים במלך ובהן, שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' (שמות 10). וביציאתם נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן (חלילים 10 כ): חסלת פרישת וישב

הערות ותקונים

ושני בניו מן האור חייך שאני מליץ בזכותך ג' מנצניך מן האור, מלך נינהו חנניה מישאל ועזריה: (עח) זש"ה בחבלי אדם אמשכם. עיין ב"ר ריש פ"ז ד"ל בחבלי אדם אמשכם זה יוסף כו' ומוצא בילקוט ושב רמז קמ"ה וילקוט הושע רמז הקכ"ח בשם ב"ר, ועיין גולת נחשית פס"ו אות ב' (גמ' ובקולרין. ב"ר Collara פ' סגור הנהן בלאר הסבויים והחייבים (המלוקטטטט): (2) ד"ל ויוסף הורד מצרימה זש"ה כי עוזה כמות. מוצא בילקוט שה"ש רמז התקל"ב בשם התנחומא וכן נשנה במדרש חזית פ"ח בפסוק סוה ובהרצחת דברים: (פא) בן תורה שכן כתיב כי בן זקונים הוא לו. וזה מהרמז לזקונים בר הכיס הוא ליה, וכן מוצא נדש" על התורה וסוים כל מה שלמד משם ועבר מסר לו והוא מנצ"ל פנ"ל בשם רבי נחמיה: (פב) זקניך ויאמרו לך. הוסיפתי, ופירש"י שם זקניך אלו החכמים, ועיין בגמרא בבבלי קדושין דף 13 וסדרת פני זקן אין זקן אלא זה שקדם חכמה: